

# Saražot nevaram, bet vēja parkus negribam

*Andrejs Vaivars*

Jau kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas bija skaidrs – ar pašmāju saražoto elektroenerģiju mums nepietiek, tāpēc esam atkarīgi no importa. Arī pirms četriem gadiem Krievijas sāktais karš Ukrainā nav bijis būtisks stimuls, lai Latvijas valsts šo jautājumu beidzot atrisinātu vai būtu skaidrs plāns, kā to darīt. Pašreizējie notikumi Tuvajos Austrumos jautājumu par mūsu energoneatkarību liek uzdot atkal. Skaidrojam, kāda ir situācija elektroenerģijas jomā, kādas tai var būt sekas, un ko var vai nevar darīt lietas labā?

## Sezonālā pašpietiekamība

“Swedbank” Lielo uzņēmumu apkalpošanas daļas Projektu finansēšanas jomas vadītājs Gatis Kalniņš atzīst, ka Latvija un Baltija kopumā joprojām būtisku daļu patērētās elektroenerģijas importē. Viņš uzsver, ka Latvija savā ziņā ir pašpietiekamāka nekā vidēji Baltijas valstis. Jau ilgākā periodā Latvijā pašu ģenerācija nosedz 70–80% un atsevišķos gados pat virs 80% no vietējā patēriņa gada griezumā, kamēr Baltijā kopumā tikai 2025.gadā izdevies sasniegt 70% sliekšni – iepriekš tas bijis ievērojami zemāks.

Lai arī vērtības šķiet salīdzinoši augstas, “Swedbank” eksperta skatījumā jāņem vērā vairākas nianšes.

Pirmkārt, pašpietiekamība ir samērā sezonāla. Palu laikā Latvijā esošās hidroelektrostacijas (HES) palīdz būtiski kāpināt ražošanu un faktiski nosedz iekšējo pieprasījumu, bet pavisam cita aina ir pēc paliem jeb no maija un jūnija līdz pat oktobrim – šajā periodā atsevišķos mēnešos vidējā pašpietiekamība ir vairs tikai 40–50% robežās.

Otrkārt, būtisku daļu elektroenerģijas Latvijā saražo no dabasgāzes. 2025.gadā dabasgāze veidoja pat ceturtdaļu no visas ģenerācijas, un sagaidāms, ka 2026.gadā šis īpatsvars var pat pieaugt aukstās ziemas ietekmē. Bet dabasgāze ir importēts resurss, kas pašpietiekamību īsti neuzlabo. G. Kalniņš uzsver nenoteiktību, ko rada sezonālas un laikapstākļu pārmaiņas, kā arī atkarība no

importēta resursa. Tas ietekmē gan elektroenerģijas stabilu pieejamību, gan cenu stabilitāti. Nenoteiktībai parasti ir zināma cena, un ar to jāreķinās.

## Glābj Rīgas TEC

Uz ziemas faktoru norāda arī kādreizējais AS “Latvenergo” valdes priekšsēdētājs enerģētikas eksperts Āris Žīgurs: “Šogad Latvijā atkal bija kārtīga ziema, kas skaidri parādīja, ka jāmeklē arvien jauni risinājumi elektroenerģijas nodrošināšanai. Visas Latvijā esošās energojaudas bija nodarbinātas uz pilnu slodzi, un grūti pat iedomāties, kas notiktu, ja kādā brīdī tehnika pieviltu un kāda no Rīgas termoelektrostacijām (TEC) izietu no ierindas – nekādu rezervju mums nav. Pieauga arī cenas, ko īpaši izjuta mājsaimniecības, maksājot 20 centus par vienu kilovatstundu. Iespējams, ir patērētāji, kas savlaicīgi saslēguši 12 mēnešu elektroenerģijas piegādes līgumus, kuros noteikts, ka vienas kilovatstundas cena ir 12 centi. Taču šādu līgumu īpašnieki var būt visai droši, ka tirgotāji izdarīs visu iespējamo, lai attiecīgā summas starpība būtu iekļauta nākamo 12 mēnešu rēķinos, citādu scenāriju ir grūti iedomāties.”

Ā. Žīgurs pauž – jādomā, kā iespējami efektīvāk palielināt vietējo elektroenerģijas ražošanu, atzīstot: Lietuva un Igaunija jau visai atklāti runā par nepieciešamību būvēt gāzes ģenerācijas stacijas, kas ir samērā ātri uzbūvējamas, lētākas par citiem risinājumiem, kā arī ir viegli iedarbināmas.

*Lietuva un Igaunija jau visai atklāti runā par nepieciešamību būvēt gāzes ģenerācijas stacijas, kas ir samērā ātri uzbūvējamas, lētākas par citiem risinājumiem, kā arī ir viegli iedarbināmas*

“Tieši ar domu mazināt enerģētisko atkarību no citām valstīm savulaik sāka attīstīt vēja ģeneratoru un saules paneļu būvniecību Latvijā. Tas ir labs atspazds mājsaimniecībām, taču to nevar uzskatīt par problēmas risinājumu valstij kopumā. Ziemas mēnešos, kad daudz putināja, saules paneļi faktiski nebija spējīgi funkcionēt. Arī vēja ģeneratori nestrādā ar vienmērīgu jaudu visu laiku. Tas ir jāņem vērā. Valstij vajag tādu energoapgādes risinājumu, kas spēj darboties 24 stundas diennaktī cauru gadu. Latvija šajā jomā gan ir nedaudz labākā situācijā nekā abas mūsu Baltijas kaimiņvalstis, jo mums savulaik tika uzbūvētas TEC, kas šobrīd ir būtisks atspazds ne tikai Latvijai, bet arī Lietuvai un Igaunijai,” tā Ā. Žīgurs.

## Nevēlas mainīt ainavu

Citās domās ir enerģētikas tirgus eksperts Juris Ozoliņš. Viņš uzskata, ka efektīvs risinājums būtu tieši vēja parku būvniecība, vienlaikus aktualizēdams kādu Latvijā ilgstoši neatrisinātu problēmu: pret to ir ļoti liela pretestība. Pat valdību pārstāvošas politiskās partijas Eiropas Parlamenta deputāte ir rakstījusi, ka vēja ģeneratorus nedrīkst būvēt, kamēr tam nav sabiedrības mandāta.

“Vērtējot iemeslus, kāpēc sabiedrībā nereti ir pretestība pret šādu risinājumu, secinājums ir viens: nevēlēšanās pieļaut, ka tiek mainīta dabas ainava. Principā nekādu citu argumentu nav. Ir pierādīts, ka nekādu ķīmisku vai cita veida piesārņojumu vēja ģeneratori nerada. Jāpiemin arī, ka Latvijā ir ļoti birokrātiska attieksme pret vēja ģeneratoriem,” saka J. Ozoliņš.

Viņš norāda, ka pat par spīti sarežģītajai ģeopolitiskajai situācijai un Eiropas Savienības lēmumam, ka sabiedrības interesēs ir nodrošināt energoresursu neatkarību no Krievijas, Latvijā joprojām par katru vēja ģeneratoru ir jārīko ilgstošas sabiedriskās apspriešanas.

Nedaudz labāka situācija ir saules paneļu jomā. Lai arī izskan pārmetumi, ka ar tiem tiek aizņemtas pārāk lielas lauksaimniecisko zemju platības, birokrātiskais slogs šādiem projektiem ir mazāks – sabiedriskās apspriešanas nav jārīko. Saules parki būvēti tiek, bet ar to vien nepietiek.

“Rezultātā veidojas situācija, kad mūsu elektroenerģijas patēriņš ir ievērojami lielāks nekā pašu valstī saražotais, vienlaikus mēs neesam gatavi akceptēt reālus risinājumus, lai šo situāciju mainītu uz labo pusi. Sekas tam ir vienkāršas – ar katru brīdi mēs par patērēto elektroenerģiju maksāsim arvien vairāk. Būsim nosargājuši ainavu, varēsim teikt, ka tā joprojām atbilst mūsu literatūras dižgaru garajiem aprakstiem, taču izmaksas par to kļūs arvien lielākas,” piebilst J. Ozoliņš.

## Nem vērā Ukrainas pieredzi

Arī bijušais ES enerģētikas komisārs Andris Piebalgs norāda – elektroenerģijas deficīts ir visās trīs Baltijas valstīs, bet Latvija saražo salīdzinoši vairāk.

Tendences gan liecinot, ka lietuvieši un igauņi deficītu mēģina samazināt straujāk nekā mēs.

*Pat par spīti sarežģītajai ģeopolitiskajai situācijai un Eiropas Savienības lēmumam, ka sabiedrības interesēs ir nodrošināt energoresursu neatkarību no Krievijas, Latvijā joprojām par katru vēja ģeneratoru ir jārīko ilgstošas sabiedriskās apspriešanas*

Viņš norāda, ka elektroenerģijas patēriņš Latvijā pēdējos gados neaug, kas savukārt neveicina investoru piesaisti lielu elektroenerģijas projektu attīstīšanai. Arī A. Piebalgs uzskata, ka risinājums ir vēja un saules parku attīstīšana, ko Lietuva un Igaunija dara, bet Latvija faktiski ne.

“Ja enerģijas ieguve ar saules paneļu palīdzību pie mums pamazām notiek, tad vēja enerģija faktiski netiek attīstīta. Šajā kontekstā jāņem vērā ne tikai arvien pieaugošu elektroenerģijas cenu faktors, bet arī ģeopolitisks aspekts. Krievija Ukrainā mērķtiecīgi iznīcina elektroenerģijas ieguves objektus. Vienīgie objekti šajā jomā, pa kuriem vēl netiek mestas bumbas, ir atomelektrostacijas (AES),” skaidro A. Piebalgs.

Latvijā visvairāk elektroenerģijas saražo trijās HES. Militāra uzbrukuma gadījumā mūsu situācija energoapgādes jomā ātri vien var kļūt neapskaužama. “Lai situāciju uzlabotu, valstij elektroenerģijas ražošana būtu jānosaka par vienu no mūsu drošības prioritātēm, kas dažādus projektus šajā jomā ļautu īstenot ātrāk, efektīvāk. Valstij jānosaka teritorijas, kur drīkst būvēt vēja ģeneratoru parkus un tas arī jādara. Dzirdētas diskusijas arī par AES būvniecību Latvijā, bet jāņem vērā, ka lielas stacijas pie mums veidot nav ekonomiski pamatoti, bet mazas – nav lietderīgi, jo jābūvē arī infrastruktūra, kas būtu sarežģīti, ilgi un diez vai efektīvi,” saka A. Piebalgs.

## **Aicina izstrādāt konkrētāku regulējumu**

Tradicionāli iebildumi pret vēja parkiem ir bijuši pašvaldībām. Latvijas Pašvaldību savienības (LPS) padomnieks enerģētikas jautājumos Nauris Ogorodovs skaidro, ka atbilstoši likumiem gan par vēja parkiem, gan arī saules parkiem pašvaldībām ir jāņem vērā trīs pamatprincipi: jābūt noteiktām vietām, kur šādu infrastruktūru drīkst būvēt; nedrīkst pilnībā aizliegt šādu objektu izveidi; ģeneratori nedrīkst būt tuvāk par 800 metriem no dzīvojamajām ēkām.

“Lai gan pašvaldības vairākkārt ir aicinājušas noteikt konkrētākus kritērijus parku izveidei, par teritoriālo attīstību atbildīgā Viedās administrācijas un reģionālās

attīstības ministrija (VARAM) allaž norādījusi, ka viss, kas šajā jomā nepieciešams, likumos jau ir pateikts, bet realitātē tur nav vairāk par jau minētajiem trīs punktiem,” saka N. Ogorodovs.

Viņš pārstāvis apgalvo, ka pašvaldības nav pret vēja parku izveidi, bet vienlaikus tām esot jāņem vērā savu iedzīvotāju intereses un vēlmes.

***Latvijas elektroenerģijas importa apmēru nākotnē iespējams samazināt, ja tiks lielākā apjomā attīstītas konkurētspējīgas elektroenerģijas ražošanas jaudas, galvenokārt vēja vai hibrīda veida – vējš plus baterija – enerģija***

LPS nav skaidrs, kāpēc VARAM iebilst pret divu pašvaldību – Preiļu un Bauskas novada – ierobežojumiem vēja parku izbūvei. Vienā gadījumā šos ierobežojumus plānots noteikt 0,57%, bet otrā – 4,2% apmērā no kopējās novada teritorijas. Turklāt abos gadījumos šie ierobežojumi nekādi neskarot jau esošās vēja parku izveides ieceres.

“Kritiku līdz galam neiztur arī apgalvojums, ka, izbūvējot vēja parkus un tādējādi palielinoties vietējās saražotās elektroenerģijas apjomam, samazināsies vai vismaz nepalielināsies tās cena patērētājiem. Nevar izslēgt situāciju, ka jaunuzbūvēts vēja parks vienojas visu savu saražoto elektroenerģiju par fiksētu cenu pārdot tuvumā esošam ražošanas uzņēmumam, to nemaz nepalaižot kopējā tirgū – tādā gadījumā patērētāji kopumā neko neiegūst,” piebilst N. Ogorodovs.

## **Cer uz labām attiecībām ar kaimiņiem**

Klimata un enerģētikas ministrijas (KEM) Enerģijas tirgus departamenta direktors Gunārs Valdmanis pauž, ka Latvijā netiek saražota visa valstī pieprasītā elektroenerģija un tā tiek importēta galvenokārt ekonomiskā izdevīguma dēļ. Piemēram, vasaras mēnešos, kad Ziemeļvalstīs ir pali un augstāka ūdens pietece, elektroenerģijas imports no tām ir ekonomiski izdevīgāks nekā elektroenerģijas ražošana Latvijas elektrostacijās, it īpaši termoelektrostacijās, kuru ekonomiskā konkurētspēja samazinās periodos, kad pazeminās pieprasījums pēc siltumenerģijas, kā arī ir samazināta pietece hidroelektrostacijās.

“No drošības viedokļa būtiski, ka Latvijā gandrīz vienmēr, neskaitot teorētisku situāciju, kad ir notikuši neplānoti elektrostaciju darbības traucējumi, ir pietiekami daudz ražošanas jaudu, lai, gadījumā ja elektroenerģiju nav iespējams importēt, to varētu aizstāt ar vietējās elektrostacijās saražoto. Tomēr Latvijas elektroenerģijas importa apmēru nākotnē iespējams samazināt, ja tiks lielākā apjomā attīstītas konkurētspējīgas elektroenerģijas ražošanas jaudas, galvenokārt vēja vai hibrīda veida – vējš plus baterija – enerģija, kura spēs konkurēt ar citiem atjaunīgās enerģijas avotiem kaimiņvalstīs,” saka KEM pārstāvis.

Viņš norāda: tā kā Latvijā ir ļoti attīstīta pārvades infrastruktūra ar Lietuvu un Igauniju, Latvijas elektroenerģijas apgādes izmaksas un reģiona atkarību no importētās elektroenerģijas nosaka būtisks deficīts šajās valstīs. “Jau vairākus gadus Latvijai un Baltijas valstīm ir vairāki dabasgāzes piegādes avoti, tai skaitā gan sašķidrinātās dabasgāzes termināļi Somijā un Lietuvā, gan cauruļvads ar Polijas dabasgāzes sistēmu, tāpēc Latvija pretstatā vēsturiskajai situācijai gada griezumā vairs nav kritiski atkarīga tikai no viena piegādātāja un no dabasgāzes, kas uzkrāta Inčukalna pazemes krātuvē,” piebilst G. Valdmanis.